ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՍԿՍՄԱԿՈՒ ՓՈԽԱԴԵՍԼ ԲԱՌԵՐ ՀԻՆ ՀԱՅԵՐԵՆԻՆ ՄԵՋ

(Շարունակութիւն)

110) Ս--ին (կամ՝ ս--ին՝) տեգ, նիզակ. (Եսայ. Բ, 4 = ζιβύνη. Ս. Խոր. էջ 73, 7 վ. ասոր. ܣܘܝܢܐ իբր suwīnā. Ուստի՞ կը ծագի։

Հայերէն ս--ին ըստ հայերէնի ձայնաւորաց օրինաց ծագած է ս--վին կամ ա-ին ձեւէ։ Հմմտ. պարսկ. žōpīn (Fird, I, 337, 3 եւն. բայց ի՞նչ կը հնչուէր։ žūbīn? Lag., Ges. Abh. p. 68.), արաբ. եւ պարսկ. زوبين զոր գիլանցիք կը գործածէին. յուն. ζιβύνη, σιβύνη, σιγύνη, լատ. sibina. — Բարգումեան մէջ ս--ն (ս--ն ձեւէ) կ'երեւայ, օրինակի համար՝ ս--նաս (սուր նաւ.) Բուզ. 118, 17։

111) Ս--սէր. (արմ. ի-ս) (Եսայ. Բ. 4 եւն. Հին եւ յաճախ գործածուած.) ասոր. ܣܦܣܝܪܐ safsērā բառէ, որ առնուած է σαμψήρα յունարէնէ, եւ վերջինս ալ պարսկերէնէ, ուր պահլ. šafšēr կը գտնենք. (Haug, Pahl. Paz. Gloss. p. 10, եւ 213. ZDMG, XLIII, 38 նս.) եւ նոր պարսկ. šamšēr (զոր արդէն կը գործածէ Jātkār i Zar. p. 54. Mātīkān i čatrang, p. 5, 1. պահլ. վէնտ. էջ 171, 2 վ.։) Բառիս ս- փխ. af ուշնենալուն համար՝ տես վերը մանուլի՝ մանէլի բառին տակ։ — Լակ. Ges. Abh. p. 72—73.

112) Սպէլնի (արմ. ի-ս.) (Եսայ. Ա, 6 եւն.) ասոր. ܐܣܦܠܝܢܝܐ esplēnyā, յուն. σπληνίον կամ նդ։ — Ցունարէնէ՞ առնուած է թէ ասորերէնէ։

113) Տարմալ. (նաեւ դարմալի, դարմալի.) քսակ, պարկ. (Հին բառ՝ ԺԳ — ԺԴ դար. Տօնակ.՝ Ը դար. եւ յետոյ՝ Ոսկեփ. ԺԲ դարէն ետքը. Երզնկաց. Մատթ. ԺԳ — ԺԴ դար.) ասոր. ܛܪܡܠܐ ṭarmālā.

114) Տերբ- (արմ. ս) (Մարկ. ԺԱ, 13 եւն). ասոր. ܛܪܦܐ ṭarpā, բաց. ձեւն ṭgref.

Փր. Միւլլէր (Հայկականք Զ, 64) պժմ՝ Հայերէն պերբ-ի կը համեմատէ սանսկրիտ. darbhá խոտաթփուտք, հին հնդ. zurba գալարավայր, կիզակաւ. որուն դէմ է արդէն նշանակութիւնը։

115) Տոյ (արմ. ս) (Հռովմ. Բ, 20 νήπιος եւն.) ասոր ܛܠܝܐ ṭalyā, բացարձակ ձեւը՝ ܛܠܐ ṭglē տղայ։

116) [Ռաբբունի (Մարկ. Ժ, 51) բաբբունի (Ցովհ. Ի, 16), բաբունի՝ = չէ հրեարէն רבוני rabbōnī, ribbōnī, այլ ուղղակի = ῥαββουνί (տարբեր ընթերց. ῥαββονί) = διδάσκαλε (ով վարդապետ) Մարկ. Ժ, 51 դնելու է. Հմմտ. սաբբի = ῥαββί Մարկ. ԺԱ, 21։

Ցետոյ ասկէ (Ժ — ԺԳ դար) բաբուն, բաբունաբար, բաբունական, բաբունապէտ, բաբունարան, բաբունել։]

117) [Ցեր (արմ. ս) (Մատթ. Զ, 19 եւն.) չի յարմարիր ըստ հնչման ոչ երբ. ՀՀ, ասոր ܥܬܪ, արաբ. ص՝ եւ ض (ընիկ կամ փոխառեալ) յուն. σής (ցեց) բառին, թէեւ այս բառերը նման կը հնչեն։

Ցուն. σής, սեռ. σεός հին-յուն. ses արմատ մը կ'ենթադրէ, որ եթէ ընիկ է՝ նախայունական sves, kjes, tyes եւ նման (syes ըստ G. Meyerի, Alb. Studi, III, 41) բառէ ծագած պիտի ըլլայ։ Ցունարէն սեռ. σητός, յաբ. σῆτες հոլովելն եղած է նմանութեամբ այլ ης, ητος վերջաւորութեամբ բառերուն, ինչպէս χρής, χρητός եւն. Kühner-Blass, Ausf. Gram. d. griech. Spr. I, p. 471—72. Բայց այս նախայունական ձեւերուն չի համապատասխաններ հայերէն ցեր- արմատն նաեւ այն ատեն, երբ Bartholomaeի հետ (Stud. z. idg. Sprachg. II, p. 11) ընդունինք որ հայերէն ց գիրն ծագած է նախնական 1) sy է = յուն. h բառասկիզբը եւ 2) k'yէ (ըստ Bartholի = յուն. κτ), 3) k'sէ = յուն. ξ եւ 4) k'h կամ sk'h = յուն. κ, σκ.]

118) Ցէշ (արմ. ս) (Ագաթ., Փիլոն եւն.) ասոր. ܨܨܐ ṣeṣṣā։

Ասկէ է ցշէմ։ Բայց չեմ կարծեր որ ասոր հետ կապ ունենայ նաեւ ցշոնիւ (Ղեւոն. ԺԹ, 27. Գ Մակ. Դ, 6. Բուզ. էջ 253, 1) = σισόη (խպտ. jičōi), զոր կը մեկնէ Լակ. "մազեր փունջ փունջ քովէքովէ զատել դնել։"

119) Փէթէնայ, ֆէթանայ, տունկը. πήγανον (Ղուկ. ԺԱ, 42. Մ. Գօշ. Ասակք, էջ 49.) ասոր. ܦܓܢܐ արաբ. فيجن յունարէն πήγανον բառէն։ Տես Löw Aram. Pflanz. p. 372.

120) Փրկիր (Մատթ. Թ, 21, 22. Մարկ. Ե, 28. Զ. 56 եւն.) ասոր. ܦܪܩ pəraq փրկել, ազատել. purōqā փրկիչ, purqānā փրկութիւն։

Ընիկ հայերէն կազմութիւն է. ասբառէն՝ էրկնոտ (Մատթ. Ի, 28. Եղբ. ԻԱ,

digitised by A.R.A.R.@

30. Բուլ. 197, 10 եւն), ինչպէս նաեւ երինլ եւն։

121) Քահանայ. (արմ. է) (Մատթ. ԺԲ, 4—5. Մարկ. Բ, 26. Ղուկ. Ժ, 31. Յովհ. ԺԸ, 15 եւն). ասոր. כהנא kahnā, եբր. כֹּהֵן ա-բար. כּהֵן։

122) Քալտ (արմ. է-ա) (Մատթ. Բ, 23. Ժ, 14, 15, 23. ԻԱ, 17. ԻԳ, 24 եւն.) ասոր. כרכא karxā (բաց. ձեւն էր անշուշտ kgrax)?

Ըստ հնչման փոլորովին չէ համապատասխաներ։ Հայերէնէ փոխառեալ է վրացերէն տալտի, ռուսերէն տալտ, թուշերէն տալէ։

123) Քաղդէայ (արմ. է-) քաղդէացի, աստղագէտ, աստեղանշմար. (Դան. Բ, 2, 4, 5. Փիլոն, Եւս. Քրոն.) ասոր. כלדאיא Xaldāyā (նաեւ = աստեղահմայ) = յուն. Χαλδαῖος (Դան. Բ, 2 եւն.)

Ասկէ տաղդէոնիան (Բուզ. էջ 252, 10—11,) — Բուն նախնաբար նոյն էր ասոր հետ տաղդէայ (արմ. է) գիւթ, հմայող (Բուզ. էջ 165, 5. 166, 3, 6, 29. Եղնիկ. Փիլոն.) տաղդէոնիան՝ (Եղնիկ, էջ 14 10), թէեւ նորանշան է այն՝ որ կը տեսնենք այս բառին մէջ — փխ. ղ։ — պէտք չէ շփոթել ասոր հետ ի հարկէ խալդէի = Χάλδοι (Բուզ, էջ 179, Եղնիկ, էջ 72 եւ 97) Հայոց հիւսիսային արեւմտեան կողմը։

124) Քանդար. (արմ. ա) տաղանդ (գումար.) (Մատթ. ԺԸ, 24 եւն.) ասոր. ככרא kakkarā, եբր. kikkār.

125) Քարոզ. քարոզող, ծանուցանող, լրբեր. (Ա. Տիմ. 2, 7 κῆρυξ. Բուզ. էջ 15, 1 եւն.) որմէ տարչել, κηρύσσειν (Մատթ. Գ, 1, Գ, 17. ԺԱ, 1. Մարկ. Ա, 14. Ե, 20 եւն.) ասոր. כרוזא kārōzā յուն. κηρύσσειν բառէն։

Արդէն Դան. Գ, 4 כָּרוֹז kārōz հրաւիրակ, քարոզ. Ե, 29 כָּרַז քարոզել, հրապարակաւ ծանուցանել։

126) [Քարտէս թուղթ (գրծ. տարտէս- Բ Յովհ. 13.) կայ նաեւ տարտէս. տարտէն (՝), սեռ. տարտէնի (՝). տարտ, սեռ. տարտի առ. Փիլոնի, Սեբեբիանոսի եւն՝ Ե դարէն եւ յետոյ) անշուշտ չէ ասոր כרטיסא χartīsā կամ χartēsā բառէն. = արաբ. صحيفة, այլ ուղղակի յունարէն (ὀ)χάρτης բառէն (եւ ոչ χάρταις էն)։}

127) Քատար. (արմ. է-ա) կարկանդակ, λάγανον. ըստ Վէնն. Բառ. միայն ի Հին-կտ. գործածուած՝ Ելք, ԻԹ, 2. Ղեւտ. Բ, 4. Թիւք Զ, 15, 19. Բ Թագ. Զ. 19. Ա Մնաց. ԻԳ, 29.) ասոր. אתרהה ḥāhurtā (յբ. ḥāḥrāθā), որ նոյնպէս կը գտնուի Աստուածաշնչի ասորի թարգմանութեան Ելք ԻԹ, 2. Ղեւտ. Բ, 4. Թիւք Զ, 19 տեղերը։

Այս բառն ուրեմն միայն գիտնական փոխառութիւն մըն է։ Ս. Գրոց Հայ թարգմանիչը հոս ալ ասորական ևՀ վերջաւորութիւնը կրճատեր է։

128) [Քրտաճ (գրծ. տրտամէ. այլ ընթերցուած՝ դտաճ) բոյս մը (Ervum) (ըստ Վէնն, բառ. յիշուած միայն Հին Բառարանին մէջ՝ ԺԳ—ԺԳ դար. = ὄροβος եւ Եւս. Եկեղ. պատմ. Ե դար, տպ. Վէնն. 1877, էջ 158, 17վ "Քրտամամբ խնուին զզորութիւնս տանջեցեալս" = ὀρόβοις μὲν ἐμφράττοντες τοῖς ἀθλίοις τῶν αἰδοίων τοὺς πόρους.) արաբ. كرسنة karsanna. Հրէարէն՝ միշնայական նոր պարսկ. karsana, du Cange χαρσένα.

Պարսկերէնէ՞ առնուած։ Հմմտ. Löw, Aram. Pfl. p. 105 եւ 228. — նոյն է յետոյ գործածուած տաճայ բառին հետ. տես վերը՝ թ. 130։

129) Քնար (արմ. է-ա.) (Դն. Գ, 21 եւն.) ասոր. כנרא kennārā, եբր. kinnōr, յուն. κινύρα.

Հմմտ. Ղաբ χορδή (Ղաւում Գ, 8)?

130) Քուշնայ (սեռ.-այի) ընդեղէն, զոր կը յիշէ միայն Գիրք Վասա. ԺԳ դար (Թալլայի, Ինկոռնի եւ ասոնի հետ.) ասոր כושנא kušnā ոսպնավիճն բոյսը. պարսկ. كشنى, كشك, արաբ. كشنى = كرسنة. Հմմտ. թ. 128։

Հմմտ. Lag. Ges. Abh. p. 59. Löw, Aram. Pfl. p. 228.

131) Քուսթիայ, կնգուղ. (Եւագր.՝ Ե դար. Ստ. Ոլոպէլ.՝ ԺԳ դար. Հին Բառ. ԺԳ—ԺԴ դար. Ոսկեփորիկ՝ ԺԲ դարէն ետքը. (ասոր. אסיכוס kosiθā.

132) Քուրայ (արմ. է-) Հալոց, Հնոց. (կիւրեղ Երուս.՝ Ե դար. Ոսկեբ. Եւ.՝ Ե դար. Թոմմ. Արծր.՝ Ժ դար. Իգնատ. ԺԲ դար.) ասոր. כורא kūrā, պարսկ. كور Հնոց։

133) [Քուրդ (-է) պարկ = կոշտ զգեստ. (Բուզ. էջ 25, 22. Հին կտ. Եփրեմ՝ Ե դար եւն.) ասոր. אתרכורא kurzθā, כורסתא kursθā, արաբ. كرز kurz (ոչ սեմական, տես Fränkel, p. 82.)

Ասոր. כורז, כורס չեն գտնուիր գործածուած։ Լակարտ կը սպասի որ այս բառն Հայերէնէ փոխառեալ է ասորերէնի մէջ։

digitised by A.R.A.R.@

Արդեօք երկուքն ալ պարսկերէնէ՞ առեալ են։]

134) Քոսմ. (արմ. է-ա) (Գաթ. Ե դար. Զինոբ Գլակ, տպ. Վեն. 1832, էջ 25, 9, 20. Միք. Ասոր. Ծգ դար հուն.) ասոր. ܟܘܪܡܐ kumrā (ՈՀ kurmā.)

135) Քրոսմ. (արմ -) (Երգ Երգոց Դ. 14. Մ. Խոր. Աշխ. տպ. Պատան. էջ 25 հուն.) ասոր. ܟܘܪܟܡܐ kurkəmā, եբր. כֻּרְכֻּם (Երգ Երգոց Դ, 14,) արաբ. kurkum, նոր պարսկ. karkum (փխ kurkum, լակ. Ges. Abh. p. 58. սանսկր. kuṅkuma = crocus sativus.)

136) Քոշ = տաշ. (արմ -է) (Ծն. Ծե, 9 αἴξ. Թիւք ԻԹ, 22 χίμαρος. հուն.) ասոր. ܟܫܐ kewšā, արաբ. كَبْش, եբր. שׂה։

Հմմտ. Fränkel, p. 109. Արդեօք նախապատմական ժամանակն այս արաբական բառն իրի՞ն հետ մտած է յԱրամայեցիս։

Այս բառերէն եկեղեցական բացատրութիւնք են՝ տեռնայ, տաբ, սինկոյ, Եղէն, սապանայ, նեղբոյթ, շամքիա, շոքոն, շուշիկ եւ տասիկոյ, բոյսի եւ անասնոց անուն են՝ ղպայ, ծոխոր, Յէր, մանիլա, շուշան, շուշայ, տաշնայ, երբասմ, ինչպէս նաեւ պեբեա, Բրնոբ, խաբոնա, կոսա, քոշ, կոտա, յամոյր, տաշ եւ նաեւ մալի եւ գլանի. գրութեան եւ ընթերցման վերաբերեալ բացատրութիւններն՝ անուշոյ, հիպ(նայ), մոգոպոն. զինուց բառերէն՝ խաբի եւ սասոբ, սակոբ եւ սասոբ. առանին գործիքներէն եւ կահ-կազմածներ՝ կոշն, մոխան, ցեց, մանիաց, եւ խաբիանի, սափրեմ բայերը. ֆոնայ, կասկայ. երաժշտական գործիքներէն՝ ծնդղայ, ջիթոր, գնաբ. վանականութեան եւ առեւարի բառերէն՝ նանգաբ, լամայ, տանգաբ, հալի՞ն եւն։

(Շարունակելի։)

ՈՒՂԵՑՐԱԿԱՆ

ՍԵՍ ԾՈՎՈՒ ԹՈՒՄԱԿԱՆ ՆՉԵՐՔԸ

Գ.

Նոսլ-Ալիոնի վանքը։

Սուխուսէն մինչեւ Նոսլ Ալիոնի (Նոր-Ամոս) վանքը 25 վերստ է, եւ մինչ մեր մեկնելն 2 ժամ վերջը հասեր էինք արդէն վանքին ընդարձակ գաւիթը։

Նոսլ-Ալիոնի վանքը՝ մեծ հռչակ ունի ամբողջ Ռուսաստանի մէջ, իսկ Կաւկասի մէջ յոտնդաւանները ամենամեծ մեծասանն է։ Նորա նշանակութիւնն այն կողմն մանաւանդ բարձր է թէ ժողովրդեան եւ թէ կառավարութեան համար, որ նորա վրայ յոյս է դրուած թէ նա պիտի լուսաւորէ կիսավայրենի Աբիսինն Կաւկասի կարեւոր մասերն մին։ Շատ հետաքրքրական է վանքի հիմնարկութեան պատմութիւնը, որուն վայ արդէն պրոշիւրներ (brochure) կան գրուած։ Պատմութիւնն ուղղակի կը սկսի Ս. Մարիամ Աստուածածնայ ժամանակէն։ Ռուսաց "Սրբոց Պատմութեան" ուսանդածին հանմամամ՝ Քրիստոսի Համբարձմանէն վերջ երբ առաքեալները վիճակ կը ներանէին իմանալու համար թէ իւրաքանչիւրն որ երկիրը պիտի երթայ քարոզելու, Մարիամ Աստուածածին ալ ուզեց մասնակցիլ վիճակին, եւ ահա Իբերիայի (Կաւկասիա) մէջ քարոզելու պաշտօնը վիճակ ինկաւ Աստուածածնին։ Բայց Ամենակալի Հրեշտակն ծանոյց իրեն թէ Կաւկասիան յեռոյ կը լուսաւորուի, եւ թէ այժմ իր խնամքն հարկաւոր է ուրիշ երկրի մի համար, ուր իրեն կ'առաջնորդէ նոյն ինքն Տերը։ Ս. Կոյսը բնանոյաբար հնազանդելով Ամենաբարձրեալ Ս. Յովհ. Աւետարանչի եւ Յակոբայ Առաքելոյն հետ։ Այս միջոցին այն Ղազարոսը, որ յարութիւն էր առած Քրիստոսի ձեռքով, եպիսկոպոսութեան պաշտօն կը վարէ Եղեր Կիպրոս կղզոյ վրայ, եւ փափագ յայտներ է տեսնել վերոյիշեալ Ս. Կոյսը։ Բայց որովհետեւ ինք, Ղազարոս, կ'երկիչէր գալ Երուսաղէմ, ուր հրեաները հալածում էին հանուած քրիստոնէից դէմ, ուստի Տիրամոր հաճութեամբ յատուկ նաւ է ուղարկեր, որ Ս. Աստուածածին երթայ Կիպրոս։ Ս. Կոյսը կը նստի նաւ Կիպրոս երթալու, բայց հովի հակառակութեան պատճառով նաւը սկսաւ ընթացք կ'առնել եւ փոխանակ Կիպրոս հասնելու, կու գայ Աթոս լեռան քով։ Այս ժամանակ Աթոս լեռը հեթանոսութեան բոյն էր, եւ բազմաթիւ կուռքեր եւ կռապաշտներ կային, որոնց գլխաւորն էր ի պատիւ Ապողոնի կանգնուած մեծ տաճար մի։ Երբ Ս. Կոյսը մտնեցաւ լեռան եզերքին, կուռքերու մէջ պահուած այսերը՝ աստուածային զօրութենէն մղուած սկսան բարձրաձայն աղաղակել ժողովրդեան, "գնացէք մարդիկ, Ապողոնէն խաբուած-

digitised by A.R.A.R.@